

Фридрихе КРАУЗЕ (Friedhilde KRAUSE) *

О СУСРЕТУ САКСОНСКОГ КРАЉА ФРИДРИХА АУГУСТА II СА ПЕТРОМ II ПЕТРОВИЋЕМ ЊЕГОШЕМ ПРОЛЕЋА 1838. У ЦРНОЈ ГОРИ

Од почетка 1838. постојао је редован паробродски саобраћај од Трста до Котора, тако да су путници могли да удобније стижу у ову забачену, брдовиту земљу. Саксонски краљ Фридрих Аугуст II (1797-1834) био је први страни владар који је посетио младог Његоша, 31. маја и 1. јуна 1838. Фридрих Аугуст II ступио је на саксонски престо 6. јуна 1836. Либералан владар, прво је покушао да се низом мера супротстави феудалној реакцији своје земље. Важио је као пријатељ науке и уметности, био уважен сликар пејсажа и велики скупљач бакрореза. Највише је волео да се бави ботаником, и афирмисао се као темељит зналац у тој области својим публикацијама и на многим крстарењима по планинама, као и дужим путовањима у Италију и Швајцарску 1818, и у Енглеску и Шкотску 1844. године. Пут на који је пошао 1838. у Истру, Далмацију и Црни Гору био је, такође, у првом реду, подстакнут интересовањем за ботанику.¹ Један од његових пратилаца, учени италијански фармацеут и ботаничар др Бартоломео Биазолето (1793-1858)² објавио је свој опис овог путовања на италијанском језику, у Трсту 1841.³ Еуген фон Гутшмид (Eugen von Gutschmid) превео је тај

* Берлин.

¹ Flahte: *Friedrich August, König von Sachsen (1836-54)*. U: Allgemeine Deutsche Biographie. Bd. 7. Leipzig 1878, s. 790-791. – Julius Schladenbach, *Friedrich August II. König von Sachsen. Ein Denkmal für alle seine Verehrer*. Dresden 1854.

² V. Giacomini: *Biasoletto, Bartolomeo*. U: Dizionario biografico degli Italiani, Roma 1968, S. 288-290.

³ Bartolomeo Biasoletto, *Relazione del naggio fatto nella primavera dell'anno 1838 della Maestra del Re Frederico Auguste di Sassonia nell'Istria, Dalmazia e Montenegro*. Trieste 1841. 264 S.

опис на немачки и објавио га већ наредне године у Дрездену.⁴ И други један пратилац, Јохан Вилхелм Сартори (Johann Wilhelm Sartori), конзул Краљевине Саксоније у Трсту, објавио је један опис овог путовања, додуше обима свега 16 страница.⁵ Његош је поводом сусрета са Фридрихом Аугустом испевао похвалну песму у част саксонског краља.

Предмет овог нашег истраживања је једно луксузно издање путописа Бартоломеа Биазолетија у немачком преводу са својеручним примедбама на маргини, и подвлачењима оловком, Фридриха II, који се чува у Саксонској жемаљској државној и универзитетској библиотеци (Sächsische Landesbibliothek – Staats – und Universitätsbibliothek Dresden).⁶ Еуген фон Гутшмид је скратио 264 стране оригиналног издања на 148 страна свога немачког превода и при том, како каже у предговору, изоставио све што се односи на ботанику као чисту науку, па и посвету, јер је она заправо упућена преузвишеном природњаку, а не њему као краљу Саксоније.⁷

Еуген фон Гутшмид није био у пратњи Фридриха Аугуста II и, према томе, супротно претпоставци Зорана Константиновића,⁸ није се могао у време овог путовања ни срести са Његошем нити пратити Биазолетија. Немачки преводилац са захвалношћу признаје Биазолетијеву заслугу: што је „дао изванредно вредан документ“⁹ „о путовању садашњег краља Саксоније по Далмацији“.

Пре него што је описао своје путовање, италијански аутор је веома пажљиво простудирао дело француског пуковника Л. К. Виале де Сомиера (L. C. Vialla de Sommière) „Voyage historique au Monténégro“, које је објављено у Паризу 1820. године. Виала, гувернер тадашње француске пограничне Илирске провинције, пропутовао је 1813. Црну Гору, и овим својим, првим, двотомним описом Црне Горе изразио топле симпатије према једном народу и његовој, како каже, „нечувеној храбрости против Турака“, и према једном „славном кнезу-владици“, коме је „захвалан за толика, многа занимљива обавештења и забелешке“.

После његове посете 65-годишњем Петру Петровићу Његошу растали су се њих двојица, како Виала каже, „са осећањем високог узајамног

⁴ Bartolomeo Biasoletto: *Reise Sr. Majestät des Königs Friedrich August von Sashsen durch Istrien, Dalmatien und Montenegro im Frühjahr 1838*. Aus dem Italienischen im Auszug übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Eugen Freiherrn von Gutschmid. Dresden 1842, 148 S.

⁵ Johann Wilhelm Sartori: *Reise nach Dalmatien S. M. des Königs Friedrich August von Sashsen im Mai 1838*. Triest 1838, 16 S.

⁶ Signatur: Hist. Hungar. 1232^a

⁷ B. Biasoletto: *Reise Sr. Majestät...* S. IV.

⁸ Zoran Konstantinović: *Deutsche Reisebeschreibungen über Serbien und Montenegro*. München 1960, S. 89 (Südosteuropische Arbeiten; 56)

⁹ Biasoletto: *Reise S. Majestät...* S. IV.

поштовања”. Његов путопис појавио се већ следеће, 1821. године у немачком изводу.¹⁰ Дуго времена био је од великог значаја и запаженог утицаја на друге савремене описе. Али више од Виалиног путописа била је од утицаја на Биазолета књига Вука Караџића „Црна Гора и Црногорци” (*Montenegro und die Montenegriner*”), и послужила му као најзначајнији извор за Црну Гору, особито зато што се појавила уочи самог његовог поласка на пут, 1837. године.¹¹ У једној студији ја сам већ раније констативала Биазолетијево преузимање описа и запажања из Вуковог дела.¹²

Око поменутог луксузног издања Биазолетијевог путописа имамо посла са два различита коментара и коментатора: са Еугеном фон Гутшмидом и, затим, са Фридрихом Аугустом II. Немачки превод Еугена фон Гутшмида појавио се 1842, у Дрездену. Годину дана раније, 1841, изишла је у Штутгарту књига Хајнриха Штиглица „Једна посета Црној Гори”,¹³ дакле у право време за Гутшмида да се за своје коментаре Биазолетијевог текста послужи богатом грађом овог аутора. Гутшмид је то темељито и урадио. Овим коментарима он је за своје читаоце сасвим суштински обогатио знања о описаним далеким крајевима и о Црној Гори, актуелизовао ауторов текст и исправио га на неким местима. За Гутшмида се само по себи подразумева да читалац познаје и Штиглицову књигу „Једна посета Црној Гори”, или да ће је имати у рукама, јер често упућује на овог аутора. У својој поменутој студији ја сам већ указала на неке примере.¹⁴

У студији која је пред нама окренута је пак наша пажња неким оригиналним рукописним забелешкама другог коментатора, Фридриха Аугуста II, које је оловком уносио на маргине свог приватног примерка, или подвлачио у тексту Биазолетијевог путописа, дакле – у дрезденском луксузном издању. Та запажања су сасвим приватне природе и сведоче о краљевом темељитом читању ове књиге. Изгледа да су му многи описи са његовог путовања од стране ученог и свакако и фантазијом обдареног Италијана изгледали смешни, али га врло често исправља.

Фридрих Аугуст II отпутовао је априла 1838. из Дрездена за Љубљану, а одатле за Трст. Ту му је 18. априла 1838. краљевско-саксонски конзул Јо-

¹⁰ L. C. Vialla de Sommires: *Reise nach Montenegro*. Aus dem Französischen. Jena 1821 (Etnographisches Archiv; 12)

¹¹ [Вук Караџић] *Montenegro und die Montenegriner. Ein Beitrag zur Kenntnis der europäischen Türkei und des serbischen Volkes*. Stuttgart u. Tübingen 1837. 114 S. (Reisen und Lnderbeschreibungen der Iteren und neuesten Zeit; 11)

¹² Friedhilde Krause: *Eine Reisebeschreibung durch Istrien, Dalmatien und Montenegro im Frühjahr 1838, ihre Kommentare und handschriftlichen Randbemerkungen*. U Von der Wirkung des Buches. Festgabe für Horst Kunze zum 80. geburtstag. Gewidmet von Schülern und Freunden. Besorgt v. Friedhilde Krause. Berlin 1990, S. 233-235.

¹³ Heinrich Stieglitz: *Ein Besuch auf Montenegro*. Stuttgart 1841, LIV, 152 S.

¹⁴ F. Krause: *Eine Reisebeschreibung...* S. 234-235.

хан Вилхелм Сартори представио италијанског ботаничара дра Бартоломеа Биазолетиа, Истринина по рођењу, који је већ био интернационално познат по својим делима. Краљево путовање аустријским бродом „Graf Mitrowsky” дуж Јадранске обале, и у залеђе, требало је да траје до почетка јуна 1838. и да буде у првом реду искоришћено за ботаничарска проучавања. Краљ је 1. јуна 1838. напустио Црну Гору и кренуо 2. јуна из Будве за Котор, па одатле лађом преко Дубровника опет за Трст. Ту се завршава опис путовања. У краљевој пратњи били су – осим управника двора, ађутанта, личног лекара дра Фридриха Аугуста фон Амона (Friedrich August von Ammon), губернијалног саветника у Трсту Муција Томазини (Muzio Tommasini) – конзул Сартори и др Бартоломео Биазолето. Бартоломео Биазолето описује свој завичај Истру и пловидбу дуж далматинске обале одушевљено, а понегде и премного распричано. Морамо овде изоставити неке забелешке Фридриха Аугуста II у којима се исправљају и трезвеније посматрају неки описи.¹⁵ Усредсређујемо се на његов сусрет са Његошем.

30. маја пловило се бродом за Котор. Биазолето извештава како је краљ овде дочекан војном парадом пред кућом окружног капетана. Он пише: „Изводили су вежбе оружјем по команди на словенском језику, и краљ је, са балкона, са задовољством посматрао њихов разноврсни егзерцир”. Фридриха Аугуста пак то је подстакло да на маргини запише: „Такве вежбе ја се не сећам”.¹⁶

И на Биазолета је, као и на Вука Карацића, оставила изванредан утисак личност кнеза-владике Петра II Петровића Његоша. Сусрету 25-годишњег владике и 41-годишњег саксонског краља посветио је Биазолето пуно простора.¹⁷ Он пише: „Локална власт је обавестила владику – владара и владикку – господина Петра Петровића о боравку у Котору једне тако високе личности, а он је одговорио властима у Котору да ће, ако би краљу било драго да посети Црну Гору, доћи другог дана на одређено место своје области близу аустријске границе. Обавештен о томе, краљ одлучи да сврати у Црну Гору. Првобитна владичина замисао била је да дође у Котор и учини посету краљу, али се касније одлучио да сачека краља и да га на граници прими на свом тлу”. Краљ је цео пасус обележио вертикалном цртом оловком и записао следеће: „Иако је гроф Лилиенберг обавестио владику о мом доласку у Котор, план о посети црногорској области настао је тек после подне мог боравка у Котору, па је капетан Орешковић обавестио владику о мојој жељи”.¹⁹

¹⁵ Исто, с. 58-84

¹⁶ Biasoletto: *Reise Sr. Majestät...* S. 53

¹⁷ Исто, с. 58-84

¹⁹ Biasoletto: *Reise Sr. Majestät...* S. 58

Рано ујутру 31. маја око 8 сати узјахао је Фридрих Аугуст коња и кренуо у пратњи 40 до 50 људи из Котора стрмим планинским путем навише према Цетињу. На црногорском тлу поздравио га је владика са неколико плотуна из пушака и почастео га већ на једној стени поморанцама и изворском водом. Биазолето пише: „Владика је на свом матерњем језику замолио краља преко капетана Орешковића као тумача да учини својом посетом част његовој резиденцији на Цетињу, додавши да би, ако краљ то не учини, то било исто као кад би неко дошао у Рим а не би видео тамо папу. Краљ је прихватио позив, и после кратке паузе узјахасмо опет наше спретне парипе”. Фридрих Аугуст се ограђује од овог шаљивог описа и сасвим кратко каже на маргини: „О томе ја ништа не знам; посета Цетињу била је одлучена већ данима раније”.²⁰

Биазолето описује: „тешко проходне брдске путеве, са којих се стално отварао поглед на стравичне дубине и амбисе, и коње веште у пентрању”, па пише: „Чак ни пешак није изложен мањој опасности, па мора одмераваати сваки корак да не стане на неко несигурно место и да се чува да не склизне у неку пукотину стене, где би лако могао поломити или ишчашити ноге и руке”. Фридрих Аугуст види опасност ових брдских путева ка Цетињу много трезвеније. У његовој примедби на маргини стоји: „Као пешачка стаза наш пут уопште није био опасан”.²¹

За време одмарања на некој рудини пошли су краљ и Биазолето у „лов на биљке” и обрадовали су се „ретком, дотле невиђеном *Agum orientale*”.²² Владика се чудио овом скупљању биљака. Биазолето пише: „Владика је не без чуђења посматрао шта ми то радимо, пришао ми је и рекао да је ова биљка честа по брдима, и да Црногорци једу њено квргаво корење у води слично кромпирима. Он је говорио прво на свом словенском националном језику, а онда ми се одједном обрати на француском, који је почео да учи и већ га довољно знао да може да се њиме сасвим лепо изражава”. Овде Гутшмид мисли, осврћући се и на оно место у Биазолетиевом извештају о тумачу Орешковићу, да мора забележити у фусноти: „Познато је да владика добро говори француски, без имало осећања несигурности или устручавања, па је веома чудно што се одлучио за тежи облик споразумевања са краљем, преко тумача”. Фридрих Аугуст кратко и јасно расветљава ситуацију и пише у својој напомени на маргини: „Владика уопште није са мном разговарао преко тумача”.²³

У 8 сати навече стигли су путници на Цетиње, успут често поздрављани са брда пуцањем из пушака и гошћени.

²⁰ Исто, с. 60

²¹ Исто, с. 61-62

²² Исто, с. 63

²³ Исто

Биазолето описује владичину резиденцију на Цетињу и смештај краља и његове пратње у манастиру, „у ком владика обично живи”,²⁴ и извештава о вечери коју је Његош, у свечаној владичанској одежди, приредио својим гостима;²⁵ приповеда о посети обојице владара и „цркви поред резиденције”. Ова црква је, по Биазолету, „богата сјајним предметима”, а Фридрих Аугуст бележи: „Од тога ја ништа нисам видео. Та тако развучено описана црква је мален, неугледан кутак”.²⁶ Италијан, даље, истиче „стару зграду недалеко од манастира, у којој се Сенат састаје на већање о државним пословима”. Обавештава да се сада гради за Сенат²⁷ нова, пространа зграда, и особито истиче међу владичиним реформама како му је „много стало до цивилизовања својих поданика”.²⁸ Биазолето је дубоко импресиониран Владичином личношћу. Пише о њему: „Крупан, лепо грађен човек мајестетичног изгледа, љубазан и учтив, образован, упућен у књижевност. Он је на народном језику, словима тог језика, још 1834. штампао једно мало поетско дело, које, под насловом ’Усамљеност Црне Горе’, има отприлике 50 страница формата осмине, штампано веома китњасто, са много лепих вињета. Врло је суздржан, мало говори, обузет великим бригама за своју владавину и свој народ; његова снага и мудрост од користи су и његовом Сенату, особито у важним стварима”.

Краљ се очигледно слаже са овом одушевљеном карактеристиком, али мисли да мора да објасни Његошеву суздржаност. У његовој примедби на маргини читамо: „Мало је говорио, јер му је страни језик био тежак”.²⁹

Оно мало дело из године 1834. је заправо Његошева поема „Пустиња Цетињски”. Биазолето је, наравно, известио да је Његош за време цетињске посете показао краљу малу штампарију. Не би се ни очекивало да Гутшмидту, у фусноти, не допуни да се у овој штампарији штампа црногорски календар-алманах „Грлица”.³⁰ Код Хајнриха Штиглица имао је тачан опис садржаја пет годишта „Грлице” (1835. до 1839).³¹

Фридрих Аугуст је поклатио владици на растанку на Цетињу, према Биазолету, „као знак свог особитог задовољства веома леп бриљантски прстен са краљевим монограмом”. Предао му га је „власторучно”.³²

²⁴ Исто, с. 67-69

²⁵ Исто, с. 70

²⁶ Исто, с. 76

²⁷ Исто, с. 78-79

²⁸ Исто, с. 80

²⁹ Исто, с. 78

³⁰ Исто, с. 75

³¹ Stieglitz, *Ein Besuch...* S. XII-XIV; 78-106

³² Biasoletto, *Reise Sr. Majestät...* S. 81

Краљ је са својом пратњом, и у владичиној пратњи, одјашао наниже ка Будви 1. јуна. Његош се растао са њим тек пред Будвом. Гутшмид мисли да мора у фусноти да напомене да је посета саксонског краља трајала зацело „само један дан”, а Фридрих Аугуст га исправља у напомени на маргини: „Посета је трајала два дана. Првог дана кренули смо из Котора у 11 сати и стигли на Цетиње око 8 сати; другог дана напустили смо ово место око 11 сати и стигли у Будву навече”.³³

Биазолето сасвим кратко описује повратак до Трста и говори на крају, на 62 штампане стране, о богатој збирци сакупљених биљака. Краљ се 21. јуна 1838. вратио у свој летњи дворца Пилсен код Дрездена.³⁴

Из наших даљих истраживања на ову тему знамо да није само Фридрих Аугуст даровао на Цетињу Његоша, него и да је Његош даровао краља.³⁵ О томе сазнајемо из Талфјине преписке са Копитаром. Талфј се, као што је познато, после удаје за америчког теолога Едуарда Робинсона одселила 1830. у Северну Америку. Септембра 1837. први пут је допутовала у Немачку, на дужи боравак, и боравила у Дрездену од краја 1838. Јула исте године неочекивано ју је посетио Јакоб Грим, после свог отпуштања са Гетингенског универзитета. У то време је сазнала о путовању саксонског краља у Црну Гору, о чему не само што су писале новине него се, сигурно, говорило и у круговима у којима се кретала Талфј. Она је 16. августа 1838. писала из Дрездена Копитару у Беч: „Краљ Саксоније је, као што знате, недавно био у Црној Гори. Тамо му је владика предао једну брошуру стихова, штампану на Цетињу, па је један примерак предат овдашњој библиотеци. Ову брошуру су ми сад послали са сугестијом да је преведем; али пошто сам убрзо видела да она није вредна превођења, морали су се задовољити преводом наслова, итд. (Надам се да у томе нисам направила неку грешку? Пустињак ипак значи *Einsiedler*? Не сећам се да сам икада прочитала ту реч на српском, али се нејасно присећам као да се на руском то каже *Pustynik*. Но сада је, пре кратког времена, опет стигла једна ода – ево је у прилогу – посвећена краљу, па је краљ веома радознао да сазна шта она заправо садржи. Његов лични лекар др Амон дошао је потом к мени и наваливао да је преведем; узалуд сам му говорила да ја не само што имам много посла, него да се већ годинама нисам бавила српским језиком. Али он остави оду на мом столу. Понадала сам се да ћу је моћи превести помоћу неког речника, за који сам мислила да постоји у библиотеци, но тамо немају никаквог српског речника; (али да ће добавити нови речник који се очекује) но мени је доста речи у оди сасвим непознато, те кад бих се и латила њеног превође-

³³ Исто, с. 83-84

³⁴ Julius Schladenbach: *Friedrich August II, König von Sachsen...*, S. 280

³⁵ Friedhilde Krause: *Marginalien zu Talvj und Montenegro*. U: *Zeitschrift für Balkanologie* 35/1 (1999), S. 35-38

ња, било би то само један guess-work. Онда ми паде на памет да сте Ви можда још ту негде у близини и да би ми жртвовањем једно пола сата могли учинити услугу: да песму дословно преведете у прози. Ја ћу се после већ постарати за стихове. Ако сте још у Карловим Варима, одвојићете за то који тренутак, а ако сте већ у Бечу, сигурно да имате при руци неког слависту чије време је мање драгоцено од Вашег. Смем ли овој поверљивој молби додати и још ту: да ми ову услугу не одлажете? Јер ја сам већ и сама ову ствар предуго овде задржала”.³⁶

Талфј мора да је била 1838. добро позната у саксонској престоници као преводилац „Српских народних песама”, па тиме и као стручњак за српски језик. Мора да су на саксонском двору знали за Талфјин боравак у Дрездену, јер ју је двор два пута молио за превођење поклонâ из Црне Горе. Са владицином брошуром радило се у ствари о поетском делу младог владаравладике Петра II Петровића Његоша, које је испевао 1833. и штампано 1834. на Цетињу као прву књигу у својој штампарији, купљеној у Петрограду. Његош је ово мало дело од 14 страница (не од 50, како је писао Биазолето) поклатио саксонском краљу Фридриху Аугусту II, можда чак у два примерка. Као што је Талфј рекла Копитару, доспео је један примерак овог дела у Краљевску библиотеку, и отуда су јој га послали да га преведе. Утврдила сам да се овај примерак још налази у данашњој Саксонској земаљској – државној и универзитетској библиотеци (Sächsische Landesbibliothek – Staats – und Universitätsbibliothek) у Дрездену.

На полеђини мале брошуре стоји рукописна забелешка:

„*Песме Владике Црне Горе*

које је поклатио Његовом Величанству краљу Саксоније приликом једне посете Цетињу у Црној Гори 1. јуна 1838, а Краљевској библиотеци у Дрездену га поклатио лични лекар ритер др ф. Амон.

NB. Ово дело је први производ приватне штампарије владике Црне Горе.”

Др Фридрих Аугуст фон Амон (1799-1861)³⁷ био је, како Биазолето примећује, у пратњи на овом путовању као краљев лични лекар. Италијан је поменуо личног лекара, али није навео његово име. Др Амон био је од 1823. као хирург, од 1828. као професор теоријске медицине и директор Медицинско-хируршке академије, а затим је од 1837. радио као лични лекар краља Фридриха Аугуста II у Дрездену. Др Амон је у својевреме био славан као хирург, као специјалист за очне болести и као учен човек.

³⁶ Jevto Milović: *Talys erste Übertragungen für Goethe und ihre Briefe an Kopitar*. Leipzig 1941, S. 96-97 (Veröffentlichungen d. Slavischen Instituts an d. Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin; 33)

³⁷ *Allgemeine Deutsche Biographie*. Bd. 1. Leipzig 1875, S. 406.

Талфј очигледно није успела да преведе српски текст „брошуре” „Пустињац Цетињски”, осим наслова. Њој је песник Његош био још непознат, јер говори о њему само као о „Владици”. Талфј није уочила поетску вредност малог дела, коју су савременици већ били запазили.³⁸ Касније је Талфј истицала Његоша као „новијег српског песника” и упућивала му многе похвале.³⁹ Што Талфј уопште није почела да преводи текст „Пустињака Цетињског” у лето 1838. може се објаснити пре свега околношћу што она у Дрездену није имала никаквог језичког помагала. Морала је констатовати да Краљевска библиотека нема „Српски рјечник” Вука Караџића (Беч, 1818), а управо јој је он бивао неопходна помоћ у свим дотадашњим преводима. У Библиотеци су, додуше, обећавали Талфји да ће набавити Вуков речник, чије се „ново издање очекује”, али, као што знамо, овај речник је, у допуњеном издању, штампан тек 1852.⁴⁰

Када је др Амон донео Талфји и Његошеву оду Фридриху Аугусту, и опет замолио за превод, морала је тражити изговоре, од којих неки нису били тачни.⁴¹ Она се Копитару обратила да јој помогне интерлинеарним преводом текста на немачки. Као што знамо, Његош је за свога боравка у Бечу испевао, поводом једног свечаног пријема на Нову годину 1836, једну похвалну песму у част аустријског државника кнеза Клеменса Лотара Венцела фон Метерниха (Klemens Lothar Wenzel von Metternich, 1773-1869) и његове супруге Меланије. Песму је, уз Вукову помоћ, превео на немачки Вилхелм Хопе (Wilhelm Hoppe), а у немачке стихове је преточио Јулиус Хамер (Hammer). Ову оду је пронашао у Државном архиву у Београду и објавио Павле Поповић 1910.⁴² Али оригинални текст или евентуални не-

³⁸ Јевто Миловић: *Његошеви савременици о „Пустињаку Цетињском”*. У: Гласник Цетињских музеја 12 (1979), с. 134-137

³⁹ Talvj: *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der Slavischen Sprachen und Literatur, nebst einer Skizze über Volks-Poesie*. Mit einem Vorwort v. Edward Robinson. Deutsch v. V. K. Brühl. Leipzig 1852, S. 99

⁴⁰ В. С. [Караџић]: *Српски рјечник, исцџлован њемачким и латинским ријечима*. У Бечу 1818; В. С. Караџић: *Српски рјечник, исцџмачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. У Бечу 1852

⁴¹ Ур. F. Krause: *Marginalien zu Talvj...* S. 37-38

⁴² Павле Поповић: *Петар II Петровић Његош у Бечу у љодинама 1836-1837*. У: Српски књижевни гласник 25 (1910), с. 681; в. такође Јевто Миловић, *Die Beziehungen von Petar II. Petrović Njegoš zu Klement Lothar Wenzel von Metternich in den Jahren 1836 und 1837*. У: Festschrift für Max Vasmer zum 70. Geburtstag am 28. Februar 1956. Zugest. V. Margarete Woltner u. Herbert Bruer. Wiesbaden 1956, S. 332-340 (Veröffentlichungen d. Abteilung für slavische Sprachen u. Literaturen d. Osteuropa-Instituts, Slavisches Seminar, an d. Freien Universität Berlin; 9). – Уп. М. Мојашевић: *Јужнословенске теме у Кошћином листу „Allgemeine Zeitung” њо доисима Вилхелма Хојеа (1831-1844)*, поглавље „Око превода Његошеве оде Метерниху”, с. 72 и д. Београд 2001 (Српска академија наука и уметности, Посебна издања DCXLIX)

мачки превод Његошеве оде саксонском краљу Фридриху Аугусту II из године 1838. није се могао пронаћи. Чак ни Јевто Миловић, најбољи познавалац архивске грађе о Његошу у архивима у Београду и Задру, као и у Државном архиву у Бечу, није успео да пронађе ову оду.⁴³ Ни у саксонским архивима се није могла пронаћи – Талфј, додуше, још једном, 1852. године, помиње да су је молили да преведе Његошеву оду Краљу Саксоније, коју, на жалост, није разумео „нико на целом двору”,⁴⁴ али она не каже ништа о томе да ли је поступила по жељи саксонског двора.

Friedhilde KRAUSE

Resumé

Am 31. Mai und 1. Juni 1883 stattete der Sächsische König Friedrich August II. als erster fremder Herrscher dem jungen Fürstbischof von Montenegro Petar II. Njegoš einen Besuch ab. Der Gelehrte italienische Botaniker Dr. Bartholomeo Biasoletto hat als sein Begleiter diese Reise in italienischer Sprache 1841 veröffentlicht; bereits 1842 lag sie in deutscher Übersetzung von Eugen von Gutschmid im Druck vor. Gegenstand der Untersuchung ist die private Prachtausgabe der deutschen Übersetzung aus dem Besitz von Friedrich August II. mit seinen Randbemerkungen und Bleistiftunterstreichungen, die in der Sächsischen Landesbibliothek- Staats- und Universitätsbibliothek Dresden erhalten geblieben ist. Es werden einige Bemerkungen des Königs zu seinem Aufenthalt in Montenegro zitiert, die Beschreibungen des italienischen Autors Biasoletto unterstreichen, noch häufiger humorvoll ergänzen oder korrigieren. Besonders eingegangen wird auf den tiefen Eindruck, den die Persönlichkeit des Vladika auf Biasoletto und den König gemacht hat. Njegoš und Friedrich August beschenken sich gegenseitig in Cetinje, Njegoš übergab dem König sein kleines Poem „Pustinja Cetinski”, gedruckt 1834 in Cetinje, und eine für Friedrich August speziell verfasste Ode. Beide Texte wurden im Sommer 1838 der in Dresden weilenden Übersetzerin serbischer Volkslieder, der Schriftstellerin Talvj, vom sächsischen Hof übergeben, sie hat diese Texte aber nicht übersetzen können, da ihr in Dresden keine sprachlichen Hilfsmittel zur Verfügung standen. Die kleine Njegoš geschenkte Broschüre „Pustinja Cetinski” ist in der Sächsischen Landesbibliothek in Dresden erhalten geblieben, der Originaltext seiner Ode auf den sächsischen König Friedrich August II. konnte leider nicht aufgefunden werden.

⁴³ Јевто Миловић: *Посејџа краља саксонскога Фридриха Аугустиа владици Раду 1838. По историјској грађи из Државног архива у Задру*. У: *Историјски записи* 2 (1949) 3, с с. 50-60; Јевто Миловић: *Неки подаци о издубљеној Његошевој похвалној њјесми саксонском краљу Фридриху Аугусту*. У: *Историјски записи* 3 (1950) 4, 10-12, с. 498-499

⁴⁴ Talvj: *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der Slavischen Sprachen und Literatur...*, S. 101